

Милан Кундера – „Осемдесет и девет думи“ / „Прага, една изчезнала поема“

ОСЕМДЕСЕТ И ДЕВЕТ ДУМИ

На Пиер

През 1968 и 1969 година романът „Шегата“ беше преведен на всички западни езици. Но колко тъжно! Във Франция преводачът практически го бе пренаписал, напълно променяйки стила ми. В Англия издателят бе орязал всички пасажи с разсъждения, премахнал бе свързаните с музиката глави, променил бе реда на главите и цялата композиция на романа. Друга страна. Срецам се с моя преводач; той не знае и една дума чешки. „Как сте превеждали?“ Той отговаря: „Със сърцето си“, и ми показва моя снимка, която вади от портфейла си. Беше толкова симпатичен, за малко да повярвам, че наистина е възможно да се превежда благодарение на някаква телепатична връзка между сърцата. Уви, всичко беше много по-просто: бе превеждал въз основа на пренаписания на френски текст, също като преводача от Аржентина. В Испания бяха превеждали от чешки. Отварям книгата и случайно попадам на монолога на Хелена. Дългите фрази, които при мен заемат цял абзац, са разделени на множество прости изречения. Бързо затварям книгата. Дали мъката с преводите свърши с „Шегата“? Да, във Франция, където открих у Франсоа Керел преводач и приятел, верен и достоен за възхищение. Но ми се наложи да прекарам още безумно много време в коригирането на английските, германските и дори италианските текстове на следващите ми романи. И често се оказваше твърде късно за поправяне на щетите.

Ще ми кажете: преводът е като жената – тя е или хубава, или вярна. О, не! Американският преводач работи (по версията, преведена от мен на френски) върху „Жак и неговият господар“. Чета ръкописа. Защо навсякъде има толкова грешки? Накрая разбирам. Това не са грешки. Преводачът превежда невярно съвършено методично. Той иска да направи добър английски текст и за тази цел се опитва да забрави, че текстът не е негов, стреми се да мисли, да чувства, да измисля на мое място! За разнообразие прибавя навсякъде поне една думичка собствено производство и систематично променя словоредата ми. Поправям само семантичните деформации. В противен случай, би трябвало всичко да пренапиша... Година по-късно Саймон Калоу, голям английски актьор, иска да играе Жак и сам превежда пиесата. Всички са съгласни: този превод е сто пъти по-добър от предишния. И всички мислят: „Прочутият актьор сигурно си е позволил много голяма свобода по отношение на оригинала. Затова диалогът е толкова богат, толкова естествен!“. Грешка! Този превод е един от най-верните, правени някога на мой текст.

Защото преводът е хубав само когато е верен. Страстта към точността създава истинския преводач! Затова преди няколко години се реших най-после да внеса ред в чуждите издания на книгите ми. Не беше лесно. Наложих се да скъсам с няколко издателства, като се свързвам още повече с тези, които продължават да вземат литературата на сериозно: Клод Галимар, Арон Ашър, Катрин Кърт, Роберто Каласо, Кристоф Шлотерер, Робърт Маккрам, Иво Гей, Беатрис де Моура. Те ми помогнаха и аз им благодаря. Така през 1980 г. успях да редактирам (заедно с Клод Курто) стария френски превод на „Шегата“ и новите преводи на този роман постепенно се появиха в Америка, Англия, Испания и скоро ще се появят в Италия и Германия. Редактираният превод на „Животът е другаде“ ще се появи тази есен в Америка. „Хансер Верлаг“

подготвя редактираното издание на всичките ми романи. Надявам се, че и „Аделфи“ ще може да направи същото.

Със сигурност съм единственият автор с толкова болезнено отношение към преводите. Не защото другите писатели са по-добре преведени от мен, а защото те нямат основателна причина да бъдат до такава степен засегнати от преведената версия на книгите си. Преди руската инвазия от 1968-а „Шегата“ и „Смешни любви“ можах да бъдат издадени в Прага. Имах моите чешки читатели и малко ме беше грижа за чуждестранната публика. Но след 1968-а не можеха вече да се появят в Чехословакия и бяха издадени в оригиналната си версия от малко канадско издателство в миниатюрни тиражи. Тогава си въобразявах, че поне няколко екземпляра ще достигнат до предишната ми родина. Но границата не е особено пропусклива. Дори най-близките ми пражки приятели не видяха нито един чешки екземпляр от книгите ми.

Така че за кого е предназначена оригиналната версия на моите романи? За неколцина емигранти от моето поколение. За няколко университетски библиотеки. И за преводачите. Да. Но докато страната ми все повече затъва в маргиналността на незначителна руска губерния, интересът към езика ѝ намалява навсякъде. Повечето преводачи са слависти, за които чешкият е едва трети или четвърти език. Немалко издатели искат от мен разрешение да ме публикуват в превод от френски. По принцип отказвам. Но ако в страната им няма преводач от чешки?

Когато пишех „Непосилната лекота на битието“, много мислех за Прага, но дали все още мислех за чешките ми читатели? Единственият човек, за когото мислех постоянно и конкретно, беше Франсоа Керел, който щеше да преведе ръкописа. И аз съставях фразите си, като вече дочухах като далечно ехо бъдещата им френска версия. И тъй като следях отблизо работата по превода, вече не виждах разлика с оригинала и дори позволих да се преведе (в Португалия, Бразилия, Гърция, Швеция, Исландия, Норвегия) френската версия, с която се бях отъждествил.

От няколко години се опитвам да пиша на френски статии и есета. Но да разсъждаваш и да разказваш са две различни операции – не се чувствам способен да напиша роман на френски. Но и не мога да не гледам на френската версия на книгите ми така, сякаш тя е мой собствен текст. Затова, след като намерих за недостатъчни корекциите, нанесени от мен в „Шегата“ през 1980-а, още веднъж изцяло преработих превода, след което редактирах всички френски текстове на книгите ми и оттук нататък мога да кажа, че те са точно толкова автентични, колкото оригиналите.

Един ден Пиер Нора ми каза: „Докато си препрочитал преводите, сигурно си размишлявал над всяка дума. Защо не съставиш свой собствен речник? С твоите ключови думи, с думите, от които се пазиш, с думите, които обичаш?...“ Идеята ме въодушеви. И го направих.